

ADLİ KONTROL*

Prof. Dr. Doğan Soyaslan

Adli kontrol suç işlediği iddia olunan, suç işlediğine dair hakkında kuvvetli şüpheli bulunan kişinin yargıç'ın veya mahkeme kontrolünde bulunmasıdır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Dördüncü Kısmının Üçüncü bölümünde düzenlenmiştir.

Koruma tedbirlerindedir.

Koruma tedbirleri ileride yargılaması yapılacak suç olayına ilişkin delillerin toplanmasına, şüphelinin yargının önüne çıkarılmasını sağlayan tedbirlerdir.

Maliyetleri itibariyle geçicidirler. İhtiyaç kalmayınca ortadan kaldırılırlar. Ancak uygulamaları gerekli tedbirlerdir. Birbirlerini takip ederler ve birbirlerini hazırlarlar.

Bir suç işlendiğinde koruma tedbirini uygulamak gerekli olmalıdır. Aksi halde gerçeğin açığa çıkarılması ve yargılama bundan zarar görecektir. Bu nedenle geciktiremez bir niteliğe sahiptirler. Gecikmede tehlike olmalıdır.

Koruma tedbirinin uygulanmasında haklılık bulunmalıdır. Tedbiri uygulayan makamı haklı çıkaracak derecede şüphelinin suçu işlediğine dair kuvvetli delil bulunmalıdır.

Koruma tedbiri şüpheli veya sanığın birtakım haklarından mahrum eden tedbirdir. Ancak tedbir (adli kontrol) bir takım değerleri korumak, zararları ortadan kaldırmak için verilir. Tedbir uygulandığında korunmak istenen değer ile şüpheli veya sanığın hakkının sınırlanması arasında oran bulunmalıdır.

Adli kontrol'de koruma tedbirlerinden birisi olduğu için belirtilen özelliklere sahip olacaktır.

Ceza Muhakemesi kanunu'nun 100. maddesine göre "kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir. **İşin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.**

109. maddesine göre ise "100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, üst sınırı üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, **şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.**"

Kuvvetli suç şüphesi varsa ve tutuklama nedeni varsa şüpheli tutuklanacaktır. Şüphelinin kaçacağı ve saklanacağına dair şüphelenme nedeni oluşturan olgular varsa,

Tavır ve hareketlerinden tanıkları üzerinde baskı yapacağı, delilleri ortadan kaldırarak gizleyip değiştireceği yönünde kuvvetli şüpheli sebepleri varsa,

Yüzüncü maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen belli ağırlıktaki suçları işlediği hususunda kuvvetli şüpheli sebepleri mevcutsa,

Tutuklama nedeni var sayılacaktır.

* Bu makale hakem incelemesinden geçmemiştir.

Tutuklama nedeni var. Ancak tutuklama ile korunma değeri ile tutuklama nedeniyle sanığa verilen zarar arasında somut olayda orantı olmayabilir. Tutuklama kişiyi özgürlüğünden mahrum eden bir koruma tedbiridir. Tedbirlere en ağırdır.

Tutuklama tedbirinin kişi için doğurduğu hak mahrumiyeti ile korunma istenen değeri arasında orantı olmaması halinde şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol tedbiri uygulanacaktır.

Adli kontrol tutuklamadan daha hafif, kişiyi özgürlüğünden mahrum etmeyen, özgürlüğe ilişkin bazı kısıtlamalar getiren, bazı haklardan mahrum eden, şüpheli bazı yükümlülükler getiren bir tedbirdir.

Başka bir ifadeyle adli kontrol tedbiri ile tutuklamadan beklenen amaca ulaşılacaksa adli kontrol tedbiri uygulanacaktır.

“....., Şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir.” (md. 109/1)

Aslında korunma istenen değere göre tutuklamanın ağır bir tedbir olması nedeniyle adli kontrol halleri sadece tutuklama ile ulaşılma istenen amaca ulaşma hedefi gütmekte, tutuklama ile ilgisi olmayan amaçlara da, hatta mağdurun korunmasına, mahkeme masraflarının ödenmesi amacıyla da ulaşmayı hedeflemektedir. (CMK 109/3-i)

Maddede düzenlenen adli kontrol tedbirlerinin önemli bir kısmı şüphelinin yeniden suç işlemesini önleme amacı güden güvenlik tedbiri niteliğindedir. Bu çelişkinin nedeni Fransız Ceza Muhakemesi Kanunundan (md. 137 vd.) esinleme olan hükümlerin iyi incelenmeden alınması olsa gerek.

Adli kontrolün uygulanma nedenleri XVIII. Yüzyılın sonlarına kadar Avrupa da tutuklama iki amaca hizmet ediyordu. Sanığın yargılanması için hazır bulundurulması ve verilecek cezanın infazı. Bugünkü anlamda cezaevleri mevcut değildi. Tutuklular ve cezaların infazı için bekleyenler eski kaleler, zindanlarda barındırılırdı. Bunun nedenlerinden birisi hapis cezasının ve suçlarının eğitilerek topluma kazandırılması kavramının henüz gelişmemiş olmasıdır.

Şüphelinin yargılama ve cezanın infazı için tutuluşu aynı zamanda toplumun ve devletin ona bakışını da ifade etmekteydi. Devletin görevi kamu düzenini korumaktı. Kişinin insan olması dolayısıyla doğuştan özgürlük, güvenlik gibi haklara sahip olması kavramları gelişmemiş ve topluma yayılmamıştı. İşkence altında sanıktan elde edilen ikrar mahkûmiyet için temel delillerdendi.

Sanık yargılama için tutuklanmış da olsa beraat edebilmekteydi.

XVIII yüzyıl filozoflarının ceza adalet sisteminin vahşetini eleştirileri ve bunun kamuoyuna yayılması sonucu önce tutuklu da olsa sanığın mahkûm oluncaya kadar masumiyeti ilkesi kabul edildi.

Yine XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru insan onuru ile bağdaşmayan bedene yönelik cezalar yerine hürriyeti bağlayıcı cezalar konuldu. Bununla güdülen değeri amaç cezaevinde suçluyu eğitip topluma yeniden kazandırmaktı.

Hürriyeti bağlayıcı cezaların bedene yönelik cezaların yerini alışı ve asıl ceza oluşu cezaevlerinin dolmasına neden oldu. Ancak devlet suçluyu eğiterek topluma kazandırmak hedefine ulaşamadı.

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş ertelemeler, şartlı tahliyeler, güvenlik tedbirleri uygulaması, para cezasına çevirmeler, kamu davasının açılmasının ertelenmesi gibi kurumlar oluşmaya başlamıştır.

Tutuklamaya alternatif olarak adli kontrol tedbirinin uygulanmasının nedenlerinden birisi kişiyi tutukluluğun ve tutukevinin zararlı neticelerinden kurtarmaktır.

1970 lı yıllara kadar tutukluluk geçici bir tedbir olarak şüphelinin kaçmasını, delilleri değiştirmesi ve ortadan kaldırmasını engellemek ve yargılamada sanığı hazır bulundurmaya amacıyla Avrupa da uygulandı.

Ancak sanığın tutuklanması yargılanma sonunda beraatını engellemiyordu. Bu durum yargı için bir sorundu. Sanık'ın zararları nasıl telafi edilecekti.

Geçici de olsa tutuklama aile bireylerini de kötü yönden etkileyen bir tedbirdi. Sanık bir şekilde afişe oluyordu. Aile bireyleri yaşam sıkıntısı çekiyordu.

Şüphelinin tutuklanması mağdurun da yararına olmamaktaydı. Gerçekten tutuklu şüpheli çalışmamakta mağdura verilen zarar tazmin edilememekteydi.

Şüphelinin tutuklanmasının bir diğer zararı da mahkeme masraflarının, cezalarının ödenmesine engel olmasıdır. Gerçekten çalışmayan ve işini kaybeden tutuklu kendisine yüklenen para cezalarını ve mahkeme masraflarını ödememekteydi.

Tutukevlerinde düzenli bir işi kurmak devlet için mümkün olmadığından isteyen tutuklular çalışmamaktaydı. Tutuklunun birde devlete maliyeti vardı. Tutukevleri personel, yeme içme, yaşama masrafları gibi.

Tutuklunun iş hayatıyla ilgisi kopuyor, tutukluluktan sonra iş bulmakta güçlük çekiyor, bu da topluma kazandırılmasına engel oluyordu.

Çok hafif ve nispeten hafif suçlarda tutuklama kararı verilmesi erteleme, denetimli serbestlik ve paraya çevirmelerde sınıktı yaratmaktaydı.

Tutuklunun tutukevinde diğer tutuklular ve hükümlülerle temasının da tutukevinden çıktuktan sonraki yaşamında kötü yönde etkisi devam etmekteydi.

Tutuklamanın zararları da mevcuttu. Tutukluyu mağdur tarafın intikamından korumaktaydı.

Keza toplumda infial uyandıran suçlarda, kalabalıkların ezmesinden, korumakta, böylece olayların büyümesini engellemekteydi.

Serbest kalan şüphelinin tekrar suç işlemesi mümkündü. Tutuklama bunu da engellemekteydi.

Kamu vicdanının suçluya bakışı, hayatın akışı insan ve sanık hakları kavramlarının gelişmesi 1970 lı yıllardan itibaren tutukluluğun istisnai bir koruma tedbiri olduğu kavramının ortaya konulmasına ve yayılmasına sebep oldu. Fransa da adli kontrol soruşturmanın bir gereği ve güvenlik tedbiri olarak hafif suçlar için 1970 lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlandı. (17 Temmuz 1970 tarihli kanun)

Türkiye'de de imparatorluk dönemi dâhil tutukluluk uzun yıllar yargılamının yapılması ve cezanın infazına yarayan bir araç tedbir olarak kullanıldı. Tutuklamanın neticesi olarak tutuklunun delilleri ortadan kaldırması ve kaçması önlenmedi. Ancak ceza ve infaz kanunları Tanzimat döneminde özellikle Fransa'dan, Cumhuriyet döneminde İtalya, Alman ve Fransa'dan etkilendi hatta geniş ölçüde iktibas olundu. Bunun sonucu olarak Türk hukukçuları adı geçen ülkelerde gelişmeleri izlemek zorunda kaldılar.

Bu doğrultuda hürriyeti bağlayıcı cezaların mahzurlarını ortadan kaldırmak için Fransa'dan etkilene 13.7.1965 tarih, 657 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunu zikretmek mümkündür.

Adli kontrol konusunda ilk defa 2002 Dönmezer tasarısında mevcuttu. Fransız Ceza Muhakemesi Kanunundan etkilene olan Adli Kontrol Ku-

rumu'nu 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda tasarındaki hükümleri muhafaza etmiştir.

Kısacası, Türkiye'de adli kontrol şüphelinin veya sanığın tutuklanması veya tutuklu kalmasının veya tutuklanmamasının doğuracağı muhtemel zararları ortadan kaldırmak, telafi etmek için öngörölmüş bir tedbirdir.

Adli kontrol tedbirlerinin birçoğu sanığın yeniden suç işlemesini engellemeye yönelik olması nedeniyle hapis cezasının ertelenmesi dolayısıyla uygulanan (T.C.K. md. 51) tedbirlere, hükmün açıklanmasının ertelenmesi nedeniyle öngörölen tedbirlere (C.M.K md. 231/8), iyi hal ile hapis cezasını çektikten sonra koşullu salıverilen hükümlüyü denetim süresi içinde yüklenen yükümlülöklere (C.G.T.İ.H.K. md. 107/7) benzemektedir. Bunların tümü özleri itibariyle güvenlik tedbiri niteliğindedirler. Ancak adli kontrol tedbirleri şüpheli ve sanıklara diğere tedbirler suç işleyenlere uygulanır.

Erginler (reşit) için öngörölen adli kontrol tedbirlerin amaçları yönünden üç guruba ayırmak mümkündür.

A- Adli Kontrol Kararı

1- Soruşturma Aşamasında

Tutuklama ile ulaşılan amaca adli kontrol ile ulaşmak mümkün, öngörölen ceza veya güvenlik tedbiri ile adli kontrol tedbiri arasında oran varsa şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol uygulanabilecektir.

Soruşturma aşamasında tutuklama kararı gibi adli kontrol kararı da sulh ceza hâkimin takdirine bağlıdır. Adli kontrol tedbiri uygulaması istemi C. Savcısı veya sanık müdafii tarafından yapılabilir. Veya hakim resen böyle bir karar verebilir.

Soruşturma aşamasında uygulanacak tedbirin amacı tutuklama ile aynı (delillerin ortadan kaldırılmasını ve sanığın kaçmasını önlemek) olabileceği gibi, sanığın yeniden suç işlemesini önlemek mağdurun zararını tanzim etmek, mahkeme masraflarını karşılamak da olabilir.

Adli kontrolün uygulanması için kural olarak şüpheli veya sanığa isnat edilen fiilin cezası üç yıl veya daha az hapis cezasını gerektirmelidir. Ancak sanığa yurt dışına çıkış yasağı konarak veya kendisinden bir miktar para güvencesi alınarak delillerin karartılması ve sanığın kaçmaması sağlanabiliyorsa, isnat edilen suçun cezası üç yıldan fazla hapis de olsa sanığa adli kontrol uygulanabilecektir.

Bir yıldan az hapsi gerektiren suçlarda tutuklama verilemeyeceğinden sadece adli kontrol tedbiri uygulanabilecektir.

İki yıldan fazla üç yıldan az hapsi gerektiren suçlarda hakim tutuklama kararı verebileceği gibi bunun yerine adli kontrol kararı da verebilecektir.

Kanunda kontrol kararı verilirken şüphelinin savunmasının alınması gereğine ilişkin bir hüküm yoktur. O halde gıyabında da alınabilecek bir karar söz konusudur. Ancak doğru olanı savunmasının alınarak verilmesidir.

Sulh ceza hâkiminin vermiş olduğu adli kontrol kararına itiraz etmek mümkündür.

Adli kontrolü daha geniş bir şekilde uygulamak için sadece para güvencesi ve yurt dışına çıkış yasağı ile yetinmek, diğere tedbirlerin uygulanması için üç yıl şartını aramak bize adil ve doğru gözükmemektedir.

B- Kovuşturma Aşamasında

Kovuşturma aşamasında da adli kontrol tedbir uygulanabilecektir. Gerçekten dava açıldıktan sonra mahkeme gerekli görüyorsa adli kontrol tedbiri uygulayabilecektir. Bunun için tedbirin soruşturma aşamasında uygulanıp uygulanmadığı önemli değildir. (C.M.K md. 110/3)

Sanığın yargılama başladığında bir süre tutuklu kaldıktan sonra adli kontrole tabi tutulması mümkündür.

109. maddeye 5560 sayılı kanunla eklenen 7. fıkra ile Asliye cezalık suçlarda bir buçuk, Ağır cezalık suçlarda üç yıllık tutuklama süresinden sonra adli kontrolün uygulanması kabul edilmiştir.

Özel Ağır Ceza Mahkemesinin yetkisine giren suçlarda tutuklama süresi bu sürelerin iki katıdır. (T.C.K. md. 252/2)

Tutuklama süresi dolduktan sonra sanığın serbest bırakılması halinde de adli kontrol tedbiri uygulanabilecektir. Bu tedbirler sanığın kaçmasını engelleme amacı güdebilecekler veya suç işlemedini önlemek veya mağdurun zararını tazmin etmek, mahkeme masraflarını karşılamam amacı da güdebileceklerdir.

Mahkeme kontrol kararını tarafların istemi üzerine verebileceği gibi re sen de verebilir. Karar vermeden önce sanığın fikrini alması ilkelere daha uygundur. Ancak lehe bir karar olduğu için gıyabında da vermesi mümkündür.

Mahkeme vermiş alacağı adli kontrol kararına itiraz etmek mümkündür. (C.M.K md. 111/2)

Kanaatimizce bir süre tutukluluktan sonra tahliye halinde suçun ağırlığına bakılmaksızın tüm suçların sanıkları hakkında adli kontrol tedbiri uygulanmalıdır. Bu konuda açıklığı ihtiyaç vardır.

Kanun sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı bir yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceğini öngörmektedir. (md. 100/4). Bu durumda şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol kararı verilebilecektir.

Adli kontrol kararı verildiğinde uygulanan yükümlülükler kişinin özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırmamakta, ancak kısıtlamaktadırlar. Bu nedenle uygulanan yükümlülükle işlenen suç ve öngörülen yaptırım arasındaki orana dikkat edilmelidir. Aksi halde adaletsiz sonuçlar ortaya çıkacaktır. Mesela sadece adli para cezası öngörülen hallerde yurt dışına çıkma yasağı konulması adil olmayacaktır. Öngörülen yaptırım ile uygulanan yükümlülük arasında oran bulunmayacaktır.

C- Adli Kontrol Altına Alınan şüpheliye Yüklenen Yükümlülükler

Adli kontrol altına alınan şüpheli veya sanık hakkında birtakım yükümlülükler uygulanabilir. Aynı kararda bir yükümlülük olabileceği gibi birden fazla yükümlülük de olabilir.

Söz konusu yükümlülüklerin amacı şüpheli veya sanığın tekrar suç işlemedini, ortadan kaybolmasını ve kaçmasını engellemek, suç mağdurunun haklarını güvenceye bağlamak, eğitim ve tedavisini, ailesine karşı aile yükümlülüklerini yerine getirmesini, işine devam etmesini sağlamaktır.

Söz konusu yükümlülükler şunlardır;

1- Tutuklamanın amacını gerçekleştirmeye veya kaçmayı önlemeye yönelik tedbirler.

a) Yurt dışına çıkamamak. Bu yasağın amacı şüpheli veya sanığın kaçmasını engellemektir. Ancak sadece adli para cezasını veya bir yıldan az hapsi

gerektiren suçlar da yurt dışına çıkma yasağı orantısız ve dolayısıyla adaletsiz uygulamalara neden olabilecektir.

Yurt dışına çıkma yasağı sanığın kaçmasını engelleyen bir tedbirdir. Tutuklamanın amacına bu adli kontrol tedbiri ile ulaşmak mümkündür. Öngörülen hapis cezasının süresi ne olursa olsun –üç yıldan fazla olsa da- şüpheli hakkında yurt dışına çıkış yasağı konulacaktır.

Söz konusu yükümlülük, üst sınırı üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda da uygulanacaktır. Bunun anlamı şüpheli veya sanığın tutuklanmaması halinde kendisine yurt dışına çıkma yasağı uygulanacağıdır. Adli kontrole ilişkin hükmün içine, tutuklanmayan sanığa ilişkin bir hüküm koymak sistematik açıdan yanlıştır. Böyle bir hükmün yeri aslında Ceza Muhakemesi Kanununun 100. maddesi olmalıydı. Aslında böyle bir hükme ihtiyaç var idi.

b) Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak. Söz konusu yerler jandarma veya polis kolları olabilir. Amacı şüpheli veya sanığın gözden kaybolmasını ve yeniden suç işlemesini önlemektir.

Bu tedbirin amacı kaçmayı, delillerin ortadan kaldırılmasını yeniden suç işlenmesini engellemektir. Tutuklamanın amacına hizmet etmesinin yanında güvenlik tedbiri rolü de oynamaktadır.

c) Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak.

Söz konusu tedbirin amacı şüpheliye bir iş öğretmek, mesleğini icraya devamını ve eğitilmesini sağlamaktır. Güvenlik tedbiri niteliğinde bir tedbirdir. İşsizlik, mesleksizlik ile suç arasında bir ilişki vardır. Tutuklulukta işsiz geçecek süre yerine şüphelinin bir meslek öğrenmesi, bir iş kurumunda çalışması daha doğrudur.

d) Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek.

Ancak hâkim veya Cumhuriyet Savcısı bu yükümlülüğün uygulanmasında şüphelinin mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebilir.

Bunda amaç yeniden taksirli bir suçun işlenmesine engel olmaktır. Bu nedenle güvenlik tedbiri niteliğindedir. Ancak sanığın iş hayatıyla ilgisini kesmemesi, geçimini sağlaması da göz önünde tutulmuştur.

e) Özellikle uyuşturucu veya uçuca maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek.

2- Güvenlik Tedbiri Niteliğinde Adli Kontrol Tedbirleri

f) Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet Savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak.

Yükümlülüğün amacı şüpheli veya sanığın yargılama ve cezanın infazını sağlamak amacıyla hazır bulundurulmasını sağlamaktır.

Ancak güvence miktarını kanun belirlememiştir. Adaletsiz uygulamalara sebebiyet verebilecektir.

Öte yandan söz konusu yükümlülük üst sınırı üç yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda da uygulanacaktır. Bu durum sanığın tutuklanma-

ması veya tutukluluğuna son verilmesi halinde gerçekleşecektir. Salıverilen sanık bu güvence nedeniyle yargılamadan ve cezanın infazından kaçamayacaktır.

Bu hükmün yeri de adli kontrole ilişkin madde değildir. Ceza Muhakemesi Kanununun 100. maddesidir.

g) Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek.

Amacı gerek taşıyarak, gerek silahı kullanarak, şüphelinin yeniden suç işlemesini önlemektir.

h) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı, suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynı veya kişisel güvenceye bağlamak.

Amaç mağdurun zararlarının ödenmesini güvence altına almaktır.

ı) Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek.

Kişi eş ve çocuklarına karşı aile hukukundan kaynaklanan bir takım yükümlülükler altındadır. Bunlardan birisi de doyurma ve besleme yükümlülüğüdür.

Bunun ihlali, Türk Ceza Kanununun 233. maddesinde suç olarak düzenlenmiştir.

Yükümlülüğün amacı şüphelinin nafaka yükümlülüğünü yerine getirmesini sağlamak ve güvence altına almaktır.

D- Adli Kontrol Altında Geçirilen Süre

Adli kontrol kişinin özgürlüklerini kısmen kısıtlayan, kişiyi bazı haklardan mahrum eden bir tedbirdir. Bu nedenle adli kontrol altında geçen süre, şahsi hürriyeti sınırlama sebebi sayılarak cezadan indirilemez. Gerçekten adli kontrol altına alınan kimse kendisine yüklenen yükümlülükler uymadığı zaman kendisi hakkında verilen adli kontrol kararı kaldırılarak tutuklanabilir.

Bu tutuklama şüpheli veya sanığın yokluğunda verilecektir. Ancak sanık yargıç önüne getirildiğinde mutlaka savunması alınmalıdır. Çünkü daha ağır bir tedbirin uygulanması söz konusudur. Yargılama sonunda mahkûm olduğunda tutuklu olarak geçirilen süre mahkûmiyet süresinden indirilecektir.

Ancak adli kontrol altında geçen süre mahkûmiyet süresinden indirilemez. Çünkü şüpheli veya sanık bu süre içinde özgürlüğünden tamamen mahrum edilmemiştir. Bu nedenle söz konusu mahkûmiyet özgürlükten yoksun bırakmaya eş bir mahkûmiyet değildir.

Bununla beraber, şüpheli veya sanık alkol veya uyuşturucu bağımlılığında kurtulmak için tedaviye tabi tutulmuş, daha sonra tedavi tedbirlerine uymaması nedeniyle cezaya mahkûm olmuşsa, tedavi için hastanede geçirilen süre hapis cezasından mahsup edilecektir. Kanun böyle bir istisna öngörüşünün nedeni bağımlılıktan kurtulan tedavisinin hastanede de geçirilse özgürlüğü ortadan kaldırmasıdır.

Adli kontrol altına alınan kişi hakkında dava açılıp mahkûm olduktan sonra cezasını cezaevinde çekebileceği gibi, cezası ertelenebilecek veya para cezasına çevrilebilecektir de.

E- Adli Kontrol Kararı ve Bunun Geri Alınması

Adli kontrol soruşturma, kovuşturma evresinde de uygulanabilir. Şartlara ve ihtiyaca göre kısmen veya tamamen ortadan kaldırılabilir veya değişti-

rilebilir. Şüpheliyi yükümlülükler uymaktan geçici olarak muaf tutabilir. (md. 110/2).

Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine şüpheli Sulh Ceza hâkiminin kararıyla adli kontrol altına alınabilir. Kararda şüpheli kanunda öngörülen bir veya birden çok yükümlülük altına konabilir.

Yüklenen yükümlülükleri tümünden veya kısmen kaldırılabilir. Değiştirilebilir. Bunlara uymaktan geçici olarak muaf tutabilir.

Kovuşturma evresinde adli kontrolü uygulamak yetkisi Mahkemeye aittir. Mahkeme sanığın adli kontrol altına alınmasına karar verebileceği gibi tutuklanmasına da karar verebilir.

Adli kontrol altına alındığında yüklenen yükümlülükleri kısmen veya tamamen değiştirebilir veya ortadan kaldırabilir. Bir tek yükümlülük yükleyebileceği gibi birden fazla da yükümlülük yükleyebilir.

Mahkeme adil kontrole ilişkin kararları Cumhuriyet Savcısının veya sanığın veya müdafinin istemiyle veya kendiliğinden verebilir.

Şüpheli veya sanık, hakkında uygulanan adli kontrolün ortadan kaldırılmasını, değiştirilmesini, yükümlülükler uymaktan geçici olarak muaf tutulmalarını sulh ceza hâkimi veya mahkemeden isteyebilir. Hâkim veya mahkeme C. Savcısının görüşünü aldıktan sonra bu konuda kararını en geç beş gün içinde verecektir. İstem tarihinde de verebilir. Gerek sulh ceza hâkiminin, gerek mahkemenin kontrole ilişkin kararlarına karşı itiraz etmek mümkündür (md. 112)

Şüpheli veya sanık adli kontrol altına alınması dolayısıyla kendisine yüklenecek yükümlülükler uymak zorundadır. Aksi takdirde kendileri hakkında verilen adli kontrol kararı ortadan kaldırılarak tutuklanabilir. Böyle bir karar vermek için şüpheli veya sanık hakkında öngörülen hapis cezasının süresinin önemi yoktur (md. 112).

Adli kontrol kararının ortadan kaldırılması için şüpheli veya sanığın yükümlülükler kasden uymaması gerekir. Eğer taksirle veya kasıtlı olmayan birtakım hareketlerle uymamışsa adli kontrol kararı ortadan kaldırılamaz.

Her ne kadar kanunda bu konuda açık bir hüküm yok ise de adli kontrolün kaldırılarak tutuklama kararı verilmesine itiraz etmek mümkündür. Çünkü sanığın özgürlüğünü ortadan kaldıran aleyhe bir karardır. Ayrıca adli kontrole ilişkin tüm kararlara itiraz edilebildiğine göre (md. 111/2), tutuklama kararına öncelikle itiraz olabilmelidir.

F- Adli Kontrol Altına Alınan Kişiye Yüklenen Güvence

Güvence iki fonksiyonu yerine getirmektedir. Birinci fonksiyonu adli kararların yerine getirilmesini, ikinci fonksiyonu ise, suçtan doğan zararları, mahkeme masrafları ve para cezaları karşılamaktır. Şüpheli veya sanığın bütün usul işlemleri hükmün infazı ve adliye ile ilişkilerinden hazır bulunmasını sağlamak, kaçmasını engellemek,

Eğer şüpheli veya sanığa adli kontrol uygulanması dolayısıyla başka yükümlülükler yüklendiyse, bu yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamak güvencenin birinci fonksiyonunu oluşturur.

Katılanın yaptığı masrafların ödenmesi, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hale getirme, şüpheli veya sanığın nafaka borçlarının ödenmesi, muhakeme masrafları ve kamusal giderler, para cezalarının ödenmesi, güvencenin ikinci fonksiyonunu oluşturur.

Şüpheli veya sanığı güvence göstermeye zorunlu kılan kararda, güvencenin karşıladığı kısımlar ayrı ayrı gösterilecektir (md. 13/2).

Şüpheli veya sanıktan alınan güvence mağduru veya nafaka alacaklarını korumak için, yargılama başlamadan veya yargılama sürecinde ödenebileceği gibi, yargılama sonunda da ödenebilir. Gerçekten nafaka alacakları veya mağdurun istemi ve şüpheli veya sanığın rızasıyla, soruşturma aşamasında hâkim veya Cumhuriyet Savcısı, mağdurun haklarını, nafaka alacaklarını karşılayan kısmın mağdura ve nafaka alacaklarına ödenmesi emredebilir. Ancak bu durumda şüpheli veya sanığın rızası gerekir. Rızanın aranış nedeni henüz yargılamanın başlamamış veya başlayıp da bitmemiş olmasıdır.

Kovuşturma aşamasında ise söz konusu emir mahkeme tarafından verilir. Bu durumda da şüpheli veya sanığın rızası gerekir. Çünkü ödeme bitmemiştir.

Soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle, mağdur veya nafaka alacaklısı lehinde bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılması emredilebilir (md. 114/2).

G- Güvencenin İadesi

Şüpheli veya sanık, güvence alma nedenlerinden birisi olan tüm adli işlemlere karşılık vermiş, yargılamada bulunmuş, kendisine yüklenen adli yükümlülüklerle uymuşsa, bu nedenlerle kendisinden alınan güvence miktarı kendisine geri verilecektir (md. 115/1).

Şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı, sanık hakkında beraata karar verildiğinde suç mağduruna veya nafaka alacaklısına ödenmemiş olan güvencenin ikinci kısmı, kendilerine iade olunacaktır (md. 115/1)

Sanığın mahkûm olması halinde, güvence miktarından sırasıyla önce katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi, eski hale getirme, şüpheli veya sanık nafaka borçlarını ödemedikleri nedeniyle kovuşturuluyorsa nafaka borçları, kamusal giderler, para cezaları ödenecektir. Artan kısım iade olunacaktır (md. 15/3)